

Para Teorisi ve Politikası

Ders Notları

A. YASEMIN YALTA

T Ü R K İ Y E
B İ L İ M L E R
A K A D E M İ S İ

U L U S A L A Ç I K D E R S
M A L Z E M E L E R İ
K O N S O R S İ Y U M U

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
AÇIK DERS MALZEMELERİ PROJESİ
SÜRÜM 1.1 (NİSAN 2020)

İçindekiler

1	Paranın Tanımı ve İşlevleri	1
1.1	Para Tanımı	1
1.2	Para Sistemleri (Para Standartları)	2
1.2.1	Mal- Para Standardı	2
1.2.2	Temsili Para Sistemi	5
1.2.3	Kâğıt Para Sistemi	5
1.2.4	Banka Parası Sistemi	5
1.3	Para Arzı Tanımları	6
1.4	TCMB Para Arzı Tanımları	7
1.5	Merkez Bankacılığı	9
1.6	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	9
1.6.1	TCMB'nin Temel Görevleri	9
1.6.2	TCMB'nin Temel Yetkileri	10
1.6.3	TCMB'nin Başlıca Müşavirlik Görevleri	10
1.6.4	TCMB Organlar ve Teşkilat	11
2	Faiz Oranları	14
2.1	Bugünkü Değer Kavramı (Present Discounted Value)	14
2.2	Tahvil Fiyatlaması	15

2.2.1	Tahvilin Fiyatı ve Faiz Oranları Arasındaki İlişki	16
2.2.2	Tahvil Çeşitleri	17
2.2.3	Getiri ve Vadeye Kadar Getiri Arasındaki Fark	20
2.2.4	Vadenin Önemi	21
2.2.5	Tahvil fiyatlaması ile ilgili örnekler	23
2.3	Nominal ve Reel Faiz Oranları	24
3	Faiz Teorileri	28
3.1	Varlık Talebi Teorisi	28
3.2	Ödünç Verilebilen Fonlar Piyasası	37
3.3	Keynes'in Likidite Tercihi Teorisi	39
3.4	Faizlerin Risk ve Vade Yapısı	43
3.4.1	Faizlerin Risk Yapısı	44
3.4.2	Faizlerin Vade Yapısı	45
4	Finansal Piyasalar ve Finansal Kurumlar	50
4.1	Finansal Piyasalar	50
4.1.1	Para ve Sermaye Piyasaları	51
4.1.2	Birincil ve İkincil Piyasalar	52
4.1.3	Organize ve Organize Olmayan Piyasalar	53
4.2	Finansal Aracılık ve Finansal Kurumlar	57
4.3	Finansal Piyasaların Küreselleşmesi	60
5	Para Arzı Süreci	64
5.1	Ticari Banka ve Merkez Bankası Bilançoları	65
5.1.1	Bankaların Kaydi Para Yaratması	66
5.1.2	Bankacılık Sisteminin Kaydi Para Yaratması	69

5.1.3	Kaydi Para Çarpanı (Mevduat Çarpanı)	72
5.2	Para Arzı ve Para Tabanı	74
5.2.1	Para Tabanı	74
5.3	Merkez Bankası Para Arzını Nasıl Kontrol Eder?	74
5.3.1	Açık Piyasa İşlemleri	75
5.3.2	Reeskont Kredileri	78
5.3.3	Zorunlu Karşılık Oranı	79
5.4	Para Çarpanı	80
5.5	Para Çarpanının Belirleyicileri	84
5.6	Para Arzının Dışsallığı-İçselliği Tartışması	86
6	Para Politikası	88
6.1	Para Politikasının Amaçları	88
6.2	Para Politikası Araçları	89
6.2.1	Para Politikasının Genel Araçları	89
6.2.2	Para Politikasının Özel Araçları	93
6.3	Merkez Bankalarının Döviz Kuru Politikası Araçları	94
6.4	Ara Hedefler	95
6.4.1	Merkez Bankası Ara Hedefleri Nasıl Seçer?	95
7	Para Talebi	100
7.1	Klasik İktisat ve Paranın Miktar Teorisi	100
7.1.1	Değişim Denklemi ve Fisher' in Miktar Teorisi	101
7.1.2	Miktar Teorisi ve Cambridge Yaklaşımı	102
7.1.3	Keynesci Para Talebi Teorisi	103
7.1.4	Friedman'ın Miktar Teorisi	108

7.2	Para Talebinin Önemi	110
8	IS-LM Modeli	112
8.1	IS-LM Modeli ve Ekonominin Kısa Dönem Dengesi	112
8.1.1	IS Eğrisini Kaydıran Faktörler	114
8.1.2	LM Eğrisini Kaydıran Faktörler	116
8.1.3	Para ve Maliye Politikaları	116
8.1.4	Merkez Bankasının Ara Hedefleri Seçmesi	119
8.2	Uzun Dönemde IS-LM Modeli	122
8.2.1	Uzun Dönemde Para ve Maliye Politikaları	123
8.3	AD-AS Modeli	126
8.4	Uzun Dönem AD-AS Modeli	129
8.5	Uzun Dönem AD-AS Modeli ve Para ve Maliye Politikalarının Et- kinliği	131
9	Para ve Ekonomik Aktiviteler	134
9.1	Para, Ekonomik Aktiviteler, Ampirik Bulgular	134
9.1.1	Yapısalcı ve İndirgenmiş Modeller	134
9.1.2	Paranın Önemi İle İlgili Keynesci Bulgular	136
9.1.3	Paranın Önemi İle İlgili Keynesci Bulgulara Monetaristler Tarafından Yapılan Eleştiriler	136
9.1.4	Paranın Önemi İle İlgili Monetarist Bulgular	137
9.2	Parasal Aktarım Mekanizmaları	139
9.3	Parasal Aktarım Mekanizmalarının Nasıl Çalıştığı İle İlgili Örnekler	142
10	Para ve Enflasyon	145
10.1	Enflasyon: Tanımı, Ölçülmesi, Maliyeti	145

10.1.1	Enflasyonun Ölçülmesi	145
10.1.2	Enflasyonun Maliyetleri	147
10.2	Para ve Enflasyon İlişkisi	150
10.2.1	Enflasyonun Sebepleri	150
10.3	Enflasyonist Politikaların Sebepleri	153
10.3.1	Yüksek İstihdam Hedefi ve Enflasyon	153
10.3.2	Bütçe Açığı ve Enflasyon	155
10.3.3	Senyoraj Geliri ve Enflasyon	156
10.4	Türkiye’de Enflasyon	157
10.5	Aktivist Politikalar, Aktivist Olmayan Politikalar ve Enflasyon	158
11	Rasyonel Beklentiler Teorisi	163
11.1	Ekonomide Beklentilerin Önemi	163
11.2	Etkin Piyasalar Hipotezi	165
11.2.1	Etkin Piyasalar Hipotezinin Test Edilmesi: Ampirik Bulgular	166
11.3	Rasyonel Beklentiler Teorisinin Politika Yansımaları	167
11.3.1	Yeni Klasik Görüş	167
11.3.2	Yeni Keynesci Görüş	168
12	Rasyonel Beklentiler Teorisinin Politika Yansımaları ve Enflasyonla Mücadele	171
12.1	Yeni Klasik Modelde Genişletici Para Politikasının Etkinliği	171
12.2	Yeni Keynesci Modelde Genişletici Para Politikasının Etkinliği	175
12.3	Enflasyonla Mücadele	178
12.3.1	Yeni Klasik Modelde Enflasyonla Mücadele	178
12.3.2	Yeni Keynesci Modelde Enflasyonla Mücadele	180

13 Döviz Kurunun Belirlenmesi	185
13.1 Döviz Piyasası	185
13.1.1 Döviz Kuru	186
13.1.2 Döviz Kuru Çeşitleri	187
13.2 Uzun Dönemde Döviz Kurlarının Belirlenmesi	188
13.2.1 Tek Fiyat Kanunu	188
13.2.2 Satın Alma Gücü Paritesi	189
13.3 Döviz Kurlarının Diğer Belirleyicileri	190
13.4 Döviz Kurlarının Belirlenmesi: Portföy Yaklaşımı	191
13.4.1 Faiz Paritesi Koşulu	192
13.5 Döviz Kurundaki Değişiklikler	193
14 Para Politikası Rejimleri	197
14.1 Döviz Kuru Hedeflemesi	197
14.1.1 Döviz Kuru Hedeflemesi ve Türkiye Uygulaması	200
14.2 Parasal Hedefleme	200
14.2.1 Parasal Hedefleme ve Türkiye Uygulaması	201
14.3 Enflasyon Hedeflemesi	201
14.3.1 Enflasyon Hedeflemesi ve Taylor Kuralı	202
14.3.2 Örtük Enflasyon Hedeflemesi ve Açık Enflasyon Hedeflemesi	203
14.3.3 Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye Uygulaması	204
14.3.4 Merkez Bankasının Bağımsızlığı	205
14.4 Türkiye’de 1980-2010 Dönemleri Arasında Para Politikası Uygula- maları	207
14.4.1 1980-1989 Döneminde Para Politikası	207
14.4.2 1989-1994 Döneminde Para Politikası	208

14.4.3	1996-2000 Döneminde Para Politikası	209
14.4.4	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Para Politikası	209

Önsöz

Öğrencilerin arasınav ve dönem sonu sınavı zamanlarında telaşlı bir şekilde arkadaşlarından veya ders hocalarından “ders notları” aradıklarına çoğu zaman şahit olmuşuzdur. Belli bir dersin halihazırda çok kaliteli bir ders kitabı olsa bile tüm konuları okumaya zamanının yetmeyeceğini düşünen ya da sayısız formül, grafik ve kuramlar içeren ders kitabında hangi konulara ağırlık vermesi gerektiğinden emin olamayan öğrenciler için ders notları hayat kurtarıcıdır.

Bu noktadan hareketle, 2008 yılından bu yana Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü’nde verdiğim Para Teorisi ve Politikası ders notlarını Türkiye Bilimler Akademisi’nin Açık Ders Malzemeleri Projesi kapsamında herkesin erişimine açmaya karar verdim. Buradaki temel hedefim, öğrencilerin konuları daha kolay anlayabilmelerini sağlayacak temel bilgileri kısa ve öz bir şekilde sunmaktır. Bu amaçla, kitaplarda yer alan her bir ayrıntıya girmedim ve konuları genel şekliyle ele almaya çalıştım. Ancak, konular hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak isteyenler için her konunun sonunda bir okuma listesi vermeye de özellikle dikkat ettim.

Ülkemizde birçok bilimsel alanda Türkçe eserlerin sayısı az iken, söz konusu Para Teorisi ve Politikası olduğunda oldukça çok sayıda kaliteli kitaba ulaşmak mümkündür. Bu nedenle bu ders notları hiçbir şekilde bu ders kitaplarına ikame olarak düşünülmemelidir. Aksine, burada sunulan ders malzemeleri ders kitaplarından biriyle kullanılmalı ve bir tamamlayıcı kaynak olarak düşünülmelidir.

Ders notları öncelikle finansal piyasalar hakkında bilgi vermekte daha sonra da faiz teorilerinden ve faizlerin nasıl hesaplandığından bahsetmektedir. Para tanımları ve TCMB’nin görev ve yetkileri açıklandıktan sonra para arzının belirleyicileri ve kaydı para yaratma süreci ele alınmaktadır. Daha sonra, Merkez bankalarının para politikası araçları açıklanmakta ve ülkemizde TCMB’nin bu para politikası araçla-

rını nasıl kullandığından bahsedilmektedir. Dersin ikinci yarısında ise, para talebi ile ilgili teorik modeller sunulmakta, daha sonra makroekonomik büyüklükler ile para arzı arasındaki ilişkiden, enflasyonun sebeplerinden ve parasal aktarım mekanizmalarından söz edilmektedir.

Para Teorisi ve Politikası dersi ülkemizdeki birçok üniversitede tek dönemlik ders olarak okutulmakla birlikte, iki dönemde de verilebilmektedir. Bu notlar, tek dönemlik Para Teorisi ve Politikası dersi için hazırlanmıştır. Ders notlarının hazırlanmasında Frederick Mishkin’in “The Economics of Money, Banking, and Financial Markets” adlı kitabı temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ancak özellikle Türkiye’de para politikası uygulamalarından söz ederken diğer kitaplardan da yararlanılmıştır.

Ders notlarında gördüğünüz eksiklikleri, varsa yanlışları ya da düzeltmeleri vr eklenmesi gerektiğini düşündüğünüz konuları bana yyalta@hacettepe.edu.tr eposta adresimden bildirebilerseniz sevinirim. Böylece ders notları dinamik bir şekilde güncellenebilir.

Bu ders notlarının Para Teorisi ve Politikası dersini veren akademisyenlere, dersi alan öğrencilere ve bu konuda kendini geliştirmek isteyen herkese yararlı olmasını dilerim.

A. Yasemin Yalta

Ekim 2011

UADMK Açık Lisans Bilgisi

İşbu belge, “Creative Commons Attribution-Non-Commercial ShareAlike 3.0 Unported” (CC BY-NC-SA 3.0) lisansı altında bir açık ders malzemesi olarak genel kullanıma sunulmuştur. Eserin ilk sahibinin belirtilmesi ve geçerli lisansın korunması koşuluyla özgürce kullanılabilir, çoğaltılabilir ve değiştirilebilir. Creative Commons örgütü ve “CC-BY-NC-SA” lisansı ile ilgili ayrıntılı bilgi “<http://creativecommons.org>” adresinde bulunmaktadır. Bu para teorisi ve politikası ders notları setinin tamamına “<http://www.acikders.org.tr>” adresinden ulaşılabilir.

A. Yasemin Yalta
Hacettepe Üniversitesi
Nisan 2020